

Sessie kunst & maatschappij

Sectormomenten muziek, audiovisuele en beeldende kunsten en podiumkunsten

Netwerk (Aalst), 16 oktober 2018 (11u00-12u45)

KASK Gent, 8 november 2018 (11u00-12u45)

Netwerk (Aalst), 22 november 2018 (11u00-12u45)

INHOUDSTAFEL

Aanwezigen	1
Introductie	2
Culturele Diversiteit	3
Talentontwikkeling	4
Organisatieontwikkeling	6
Netwerkontwikkeling	7
Discoursontwikkeling	7
Kunst & Transitie	8

Aanwezigen

Deelnemers sessie muziek:

Leen Laconte (Oko), Jos Lootens (programmatie coördinatie De Centrale), Mattias Laga (Ledebirds), Inge Simoens (Opleidingshoofd Muziek Koninklijk Conservatorium Antwerpen), Leen De Spiegelaere (directie MetX), Aya Braem (Galm), Liesbeth De Voogdt (programmatie Handelsbeurs), Sara Moens (Beleidsondersteuner CJM), Bart Dierick (hoofdadviser CJM), Kobe Van Cauwenberghe (Artistiek coördinator Cohort), Dirk De Wit (Kunstenpunt), Felix De Clerck (Kunstenpunt, verslag)

Deelnemers sessie beeldende kunsten:

Lynne Viskens (departement CJM), Ramona Van Gansbeke (Gluon), Katelijne Lindemans, (Contour Biennale en Toneelhuis), Annelies Thoelen (Z33), Adinda Van Geystelen (Extra City), Felix De Clerck (Kunstenpunt, verslag)

Deelnemers sessie podiumkunsten:

Karel Van Ransbeek (Theater De Spiegel), Sara Vertongen (actrice en theatermaker), Bart Magnus (Packed), Johan De Smet (Kopergietery), Franky Devos (Vooruit), Tom Bonte (Beursschouwburg), Veerle Van Schoelant (3OCC), Staf Vos (Het Firmament), Anja Van Roy (Lasso), Lies Cuyx (CC Muze), Jo Roets (Laïka en Toneelacademie Maastricht), Poppe Boonstra (Collectief Theater Hart en Academie voor spel en theater), Esther Ursem (Musica) Lissa Kinnaer (Kunstenpunt, verslag)

Vorbereiding en moderatie van sessies: Sofie Joye en Nikol Wellens (Kunstenpunt)

Introductie

Verschillende maatschappelijke evoluties raken ook het functioneren van de kunstensector: demografie, globalisering, gendergelijkheid, migratie, digitalisering en technologische disruptie, armoede, dekolonisering, groeiende ongelijkheid, klimaatverandering...

Kunstenpunt heeft sinds de start in 2015 gewerkt rond een aantal maatschappelijke thema's via kwalitatief praktijkonderzoek, -ontwikkeling en vernetwerking:

- interculturaliseren van organisaties door het project [sCan&Do](#).
- stedelijke dynamieken zichtbaar maken en begrijpen in het project Nieuwstedelijke Grond (lees [hier](#) over het traject in Brussel)
- kennisdeling rond werken met vluchtelingen ([Bed, bad, brood & Bach](#) en [voices of culture report](#))
- samenwerken met [MENA-regio](#): hier en daar zijn sterk met elkaar verbonden
- onderzoek en kennisdeling rond [culturele diversiteit in de Vlaamse kunsten](#).
- onderzoek en kennisdeling rond [participatieve kunstpraktijken](#)

- onderzoek en kennisdeling rond genderevenwicht [in de leiding van kunstorganisaties](#) en in jazz.
- digitalisering: onderzoek [streaming](#)
- kennisdeling rond [aanvullende financiering](#)
- kennisdeling rond “[Kunst & Transitie](#)”

Hoe gaat de kunstensector om met deze veranderingen in de samenleving, wat zijn de fricties en de pistes? In drie sessies gingen Sofie Joye en Nikol Wellens in gesprek met deelnemers over twee specifieke thema's: culturele diversiteit en duurzaamheid. Via een open gespreksformat werden ervaringen, visies, bedenkingen en vragen gedeeld. We wilden peilen naar perspectieven die kijken tot buiten het gekende kunstensysteem (of subsysteem). Er is een duidelijke link tussen beide thema's: verandering van een praktijk of een organisatie vereist een lange, volgehouden inspanning die tijd, middelen en durf vraagt. Pioniers maken er de kern van hun werking van, anderen werken er meer in de marge aan.

Culturele Diversiteit

De cijfers en analyses van de [Vlaamse migratie- en integratiemonitor 2018](#) bevestigen de toenemende globalisering en culturele diversiteit die we ook in het straatbeeld zien. Superdiversiteit is in Vlaanderen de realiteit en zal dit in de toekomst alleen maar meer worden. In Vlaamse centrumsteden of regio's met een specifieke migratiegeschiedenis zien we dat deze demografische evolutie sneller verloopt dan in andere meer rurale regio's in Vlaanderen.

Deze demografische evolutie zet zich in golven en met mondjesmaat ook door in de kunstensector. De aandacht voor diversiteit is in de kunstensector niet nieuw. De good practices bestaan, maar konden zich – op enkele uitzonderingen na - de voorbije jaren te weinig verder ontwikkelen tot structurele verhalen. Er zijn pioniers voor wie culturele diversiteit inherent is aan hun identiteit. Het is een kernwaarde van hun werking en is daardoor integraal en duurzaam verankerd. Anderen werken eraan in de marge en met wisselend succes. Een tekort aan middelen, tijd en durf om het roer om te gooien, staat een duurzame verankering van culturele diversiteit in de weg. Deze systeemverandering vraagt

een mentaliteitsverandering, een integrale aanpak en een volgehouden inspanning op verschillende domeinen binnen het kunstenveld.

We onderscheiden vier bewegingen van waaruit het kunstenveld werkt aan culturele diversiteit: talentontwikkeling, organisatieontwikkeling, netwerkontwikkeling en discoursontwikkeling.

Talentontwikkeling: instroom, omkadering en doorstroom van divers talent

- Een gezamenlijke inspanning van verschillende domeinen: het is tijd voor een structurele analyse, niet alleen binnen de kunsten maar op alle domeinen tegelijkertijd. Cultuur, onderwijs, media ea. zullen samen een versnelling hoger moeten schakelen willen we de demografische realiteit ook in de verschillende domeinen weerspiegeld zien. Een gezamenlijke inspanning is nodig om op elk van deze domeinen vooruitgang te boeken.
- Het Deeltijds Kunstonderwijs biedt opportuniteiten om jongeren al vroeger in contact te brengen met kunst. De hervorming van DKO schept kansen om hier nu structureel op in te zetten. Momenteel blijft de sociaal-economische drempel hoog. Hier inzetten op een verbreding van het canon (niet – westerse muziekinstrumenten, dansvormen ea.) is noodzakelijk wil men de kunsten verbreden.
- De doorstroom naar het hoger kunstonderwijs gebeurt met wisselend succes.
 - o Vaak worden opleidingen in de kunsten wel internationaler en in die zin diverser, maar blijft de drempel voor een grote groep van getalenteerde jongeren met diverse sociale en/of culturele achtergrond uit Vlaanderen te hoog.
 - o Drempels zijn nog steeds: taal, nood aan voorkennis (ingangspoeven), het gedoeerde canon, stereotype denkbeelden over het kunstenaarsbestaan, opleidingskosten ea.
 - o De opleidingen an sich verbreden met mondjesmaat. Het lerarenkorps mist vaak interculturele competenties of denkt nog te vaak vanuit één bepaald referentiekader. Er zijn daardoor weinig incentives voor leerlingen die willen werken vanuit een ander referentiekader.

- Door de hervormingen op provinciaal niveau zijn bovenlokale laagdrempelige talentontwikkelingsinitiatieven zoals Kunstbende tussen de mazen van het net geglipt. Het bovenlokaal cultuurbeleid dat in werking treedt vanaf januari biedt mogelijkheden en heeft daar ook verantwoordelijkheden te nemen.
- Tegelijkertijd zijn er heel wat onafhankelijke talentontwikkelingsinitiatieven, kunsteducatieve en sociaal artistieke initiatieven die al dan niet in samenwerking met onderwijsinstellingen worden opgezet en divers talent ontwikkelingskansen bieden. Deze good practices werken vaak projectmatig waardoor ze niet genoeg slagkracht hebben.

Organisatieontwikkeling

Hoe wordt er binnen organisaties nagedacht over culturele diversiteit met betrekking tot visie, personeel, het programma, de partners, het publiek, de plaats?

Visie

- Diversiteit begint bij de kernwaarden van waaruit je als organisatie werkt.

Personeel

Hoe werken aan een goede representatie van interculturele competenties in de RVB / AV en de personeelsploeg?

- De deelnemers onderkennen de gebrekkige representatie van vrouwen en mensen met een diverse achtergrond op de verschillende niveaus binnen de kunstorganisatie en streven ernaar de aandacht voor diversiteit open te trekken naar alle functies, niet enkel schoonmaak of artistieke functies.
- Diversiteit is vaak de verantwoordelijkheid van één persoon binnen de organisatie. Deze heeft dan de moeilijke taak om en intern draagvlak te creëren en betekenisvolle acties op te zetten rond culturele diversiteit. Dit is vaak een onmogelijke opdracht. Intern draagvlak creëren bij het gehele team blijkt vaak moeilijk.
- Voorstanders van quota maken zich sterk dat dit een broodnodige interventie is wil men snel effectieve verandering zien op de werkvloer.

- In een klimaat waar de middelen schaars zijn, er tijd te kort is om de kerntaken ten volle te kunnen opnemen, het persoonlijke engagement hoog is en het verloop laag, blijkt positieve actie op personeelsniveau een moeilijke brug om te nemen.
- Verschillende huizen werken succesvol samen met VDAB, Syntra, Actiris ea. specifieke tewerkstellingsprojecten of opleidingskansen voor langdurig werklozen en weten zo de diversiteit in het team (zowel sociaal als cultureel) te verhogen.
- Taalcriteria oa. in de Vlaamse Gemeenschapscentra zijn vaak een drempel.

Programma

Wie krijgt de ruimte om werk te maken en tonen? Waardoor laat je je professioneel inspireren? Hoe wordt een programma samengesteld?

- De autonomie van programmatores schept kansen om van onderuit te programmeren en samen te werken aan een divers programma.
- We werken in de kunsten nog vaak vanuit de eigen westerse canon en we beoordelen kwaliteit via peer review. Deelnemers onderkennen deze mechanismen die leiden tot programma's voor peers en binnen de canon en niet voor een breder publiek geïnteresseerden. (hoe denken deelnemers om dit te doorbreken? Hoe werken ze daaraan? Wat zijn de moeilijkheden?)
- De aandacht voor culturele diversiteit in de kunsten kan ook doorslaan naar etnisch of cultureel reductionisme, wanneer kunstenaars met een migratieachtergrond worden herleid tot die achtergrond. De kunstenaars in kwestie willen erkend worden in hun kunstenaarsschap en niet vastgepind worden op hun afkomst dynamiek.

Publiek

Wie is je doelpubliek? Op welke manier communiceer je met een doelpubliek?

- Organisaties die focussen op een jong publiek merken dat culturele diversiteit een natuurlijke evolutie is in de jongere generaties.
- Communicatiewerk wordt vanuit doelgroepdenken steeds meer gedifferentieerd, gespecialiseerd en dus arbeidsintensiever.

Netwerkontwikkeling: lokaal, nationaal, internationaal, globaal

- Er is een groeiend urgentiebesef mbt. culturele diversiteit in de kunstensector. Lokale netwerken als de diversiteitswerf Gent en het Antwerps kunstenuverleg zetten diversiteit hoog op de agenda. Daarin delen oa. lokale good practices binnen of buiten de kunsten als ambassadeurs hun expertise vrijwillig met organisaties die de urgentie voelen om te diversifiëren. Ze werken aan gezamenlijke actieplannen en trajecten om een lokaal een diverser kunstenschap mogelijk te maken door van binnenuit te werken aan diversiteit. De vraag stelt zich in hoeverre deze good practices zelf de ruimte zullen krijgen om zich verder te ontwikkelen binnen een hoog geprofessionaliseerd veld.
- Mensen met diverse afkomstdynamieken zoeken niet alleen relaties met hun context hier maar ook met de landen van herkomst. Vaak helpen ze binnen de verschillende contexten infrastructuur opbouwen om die verbindingen te kunnen leggen. Het gaat daarbij vaak om microstructuren, relaties en netwerken die elkaar versterken. In die zin is het een beweging die niet enkel van de Vlaamse kunstensector naar buiten toe gebeurt maar waarbij tegelijkertijd vanuit verschillende contexten verbindingen worden opgebouwd. bv. Circus zonder handen (Brussel) - Palestinian Circus School (Westbank). Ook binnen Jazz zijn er dergelijke samenwerkingen, al blijven deze volgens deelnemers voorlopig nog projectmatig.
- Opleidingstrajecten van mensen worden steeds diverser en internationaler door hun verhoogde internationale mobiliteit.

Discoursontwikkeling

Denken over kunstvormen en culturele diversiteit gebeurt vanuit verschillende percepties, denkkaders en frames. In welke mate zijn deze verschillende denkkaders vertegenwoordigd in de kunsten? Hoe werken we aan gedeelde referentiekaders om te spreken over kunst?

- Het is vaak niet duidelijk waarover we het precies hebben wanneer het gaat over diversiteit.
- De kwaliteitsdiscussie (primaat van de artistieke kwaliteit) in de sector steekt vaak de kop op wanneer het gaat over culturele diversiteit. Het gaat dan over de artistieke

kwaliteitscriteria waaraan een kunstwerk wordt onderworpen en vanuit welk kader deze zijn samengesteld.

- Verouderde maar ingesleten containerbegrippen zoals ‘wereldmuziek’ proberen verschillende organisaties doelbewust te vermijden, ten voordele van meer specifieke terminologie.
- Er schuilt een gevaar van instrumentalisering van dekoloniseringsdiscours door highbrow internationale kunstgemeenschap die hun eigen denken en handelen niet wijzigen maar enkel werken aan discours. Programmatoren, curatoren en kunstenaars instrumentaliseren het debat door te tonen aan hun peers dat ze ‘mee’ zijn met de actualiteit, maar daarmee enkel hun (machts)positie dienen.
- Machtsrelaties: wederzijds machtsmisbruik via ongelijke verdeling van kennis.

Kunst & Transitie

Waar hebben we het dan over? Klimaatverandering leidt tot een opwarming van de aarde. Internationale akkoorden stellen een streefdoel om de CO₂-uitstoot te verlagen zodat deze opwarming beperkt kan blijven. Alle maatschappelijke actoren worden verwacht om een bijdrage te doen en dat is ook een kwestie van rechtvaardigheid: de effecten van klimaatverandering zijn elders al meer zichtbaar dan bij ons. Het begrip ‘transitie’ brengt het thema dichterbij de kunsten: creatieprocessen vragen maatwerk en ook een constante reflectie over de impact ervan op de planeet. Kunstenpunt wil deze [ontwikkeling](#) voeden en werkte mee aan de Visienota Eco-cultuur en initiatieven van [Pulse transitienetwerk](#) cultuur jeugd media en Greentrack.

Kunstenaars stellen via hun werk maatschappelijke evoluties in vraag. Hoe kan de kunstensector deze reflectie ook tot acties omzetten? Deelnemers aan de drie sessies signaleren dat er weinig tijd is voor leerprocessen. De hoge werkdruk en de voorrang aan zichtbare prestaties, wordt meermaals als een remmende factor voor ontwikkeling vermeld. Ook de internationale werking heeft door de vele vlieguren een grote ecologische voetafdruk en dit leidt vaker tot discussies binnen kunstorganisaties. Vooral via samenwerkingen met complementaire partners en sterke informele contacten wordt er veel kennis gedeeld. Daarnaast zijn praktijkvoorbeelden van collega’s goede inspiratiebronnen.

KUNSTENPUNT

De waarde van kwaliteitsvolle, langzame ontwikkelingen is echter moeilijk zichtbaar te maken voor de buitenwacht.

Een andere mogelijkheid ziet men in het herbestemmen en delen van infrastructuur. Tegelijk is dit een domein waarvoor men naar het beleid kijkt: FoCI zou nog meer investeringen in energiebesparende maatregelen kunnen ondersteunen.